

עיונים לפרשת כי תצא עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבירה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבירה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

בן סורר ומורה

הרב שאולי גרינפלד

"מאימתי חייב - משיאכל תרטימר בשר, וישתה חצי לוג יין האיטלקי".

מהי משמעות הדברים, במידות בנות ימינו?

הגמרא⁵ מסבירה ש'תרטימר בשר', היינו בשר שמשקלו מחצית מהמשקל של מטבע בשם מנה, והיינו ש'תרטימר' הוא 240 גרם⁶. חצי לוג יין, הם כ-160 סמ"ק⁷.

וכאן יש מקום לשאול: וכי התורה ציוותה את בית הדין לחייב מיתה על זלילת פחות מרבע קילו בשר, ושתיית כוסית יין, משובח ככל שיהיה? משיבה על כך הגמרא⁸:

"רבי יוסי הגלילי אומר: וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי, אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל? אלא, הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו [הרגלו] ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב".

בדומה לשיעור שהתורה מלמדת אותנו ברצף הפרשיות הפותחות את הפרשה, כך אנו לומדים גם בפרשת בן סורר ומורה בעצמה. התורה רואה באכילה זו, את השלב הראשון בדרך להידרדרות. וכך ביאר מרן ראש הישיבה, הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל, באחת משיחותיו לחודש אלול⁹:

פרשתנו פותחת ברצף של פרשיות, שנראות לכאורה חסרות קשר: אשת יפת תואר, האיסור לְבַכֵּר את בן האהובה, ובן סורר ומורה. רש"י רואה בפרשיות אלה תהליך - עניינים של סיבה ותוצאה. אדם יצא למלחמה, והביא אתו אשת יפת תואר:

"אם נשאה, סופו להיות שונאה, שנאמר אחריו: 'כי תהינה לאיש [שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה]', וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה, לכך נסמכו פרשות אלו".

הנפילה הרוחנית של החייל אל מול השבוייה, מביאה אותו לשורה של תקלות נוספות. והרי שהתורה מחנכת אותנו להבין ש'סוף מעשה במחשבה תחילה'², ואם נדע לכלכל את דרכנו בתחילה, נחסוך מעצמינו את עגמת הנפש בהמשך.

פרשת בן סורר ומורה, מעוררת תהייה קשה. החטא של הבן, כפי שמתואר בתורה הוא:

"ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה, איננו שמע בקלנו זולל וסבא"³.

- זלילה וסביאה שנעשו תוך חוסר משמעת להורים. במשנה במסכת סנהדרין⁴ מבואר שמשמעות הזלילה והסביאה היא:

1 בפירושו לדברים כ"א, ו"א.

2 הפיוט 'לכה דודי'.

3 פס' כ.

4 ח, ב.

5 ע, א.

6 בספר משפט הכתובה ח"ג עמ' ע"ד, מבואר שכתובה

דאורייתא, ששיעורה שני מטבעות של מנה, הוא 960

גרם כסף. הרי מנה אחד משקלו 480 גרם, ומחצית

מנה היינו 240 גרם.

7 חצי לוג נפחו כנפח שלוש ביצים. נפח ביצה הוא 50 -

54 סמ"ק.

8 שם ע"ב, א.

9 שיח שאול לימים נוראים. במאמר הנקרא: על פרשת

דרכים. עמ' ל"ו.

בנוסף לכך, ההורים אינם חייבים להביא את בנם לידי עונש, והם יכולים לחזור בהם כל עוד לא ניגמר דינו של בנם:

"ואם מחלו לו אביו ואמו קודם שיגמר דינו – פטור¹¹".

ומכאן קבעו חז"ל¹²:

"בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב - דרוש וקבל שכר".

פרשת בן סורר ומורה, ניתנה לנו בכדי ללמוד ממנה את השקפות התורה. וכך כתב הרמב"ם בחיבורו מורה הנבוכים¹³:

"מכלל מטרות התורה השלימה – עזיבת התאוות והזלזול בהן, וצמצומן עד כמה שאפשר, ושלא ידרוש מהן אלא ההכרחי. וכבר ידעת כי רוב להיטות ההמון והתפקדותם אינה אלא בזלילה במאכל ובמשתה ובתשמיש, וזהו המבטל את שלמות האדם... המפסיד רוב מצבי אנשי הערים והנהגת הבית. כי ברדיפה אחר עצם התאוה כדרך שעושים הסכלים, יבטלו התשוקות העיוניות, ויפסד הגוף, ויאבד האדם בטרם בוא עתו הטבעי לו".

התורה רוצה ללמד אותנו את גנותה של הרדיפה אחרי התאוות. וזאת על ידי שנלמד פרשה זו:

"הלוא תתבונן מקראות התורה היאך ציוותה בהריגת מי שנראה בעניינו שהוא מפריז בדרישת תאוות האכילה והשתייה, והוא בן סורר ומורה, והוא אָמַר 'זולל וסָבֵא'. וציווה לסקלו ולמהר להכריתו בטרם יחמיר עניינו ויאבד רבים ויקלקל תכונות צדיקים ברוב תאוותנותו".

אנו לומדים על ההידרדרות לפשע, הצפויה להולך אחר התאוה. אך התורה גם מלמדת איך אפשר להינצל. למדנו בדברי הרמב"ם שהובאו לעיל, שאם הזלילה נעשתה ביחד עם אנשים שעסוקים באכילה של מצווה – הבן אינו נהרג. כאשר הבן נמצא בחברה טובה, אף שהוא באופן אישי במשבר ובנפילה, יש תקווה אמיתית שלבסוף המגמה תתהפך, והבן ישוב ויעלה על הדרך העולה בית א-ל.

"לכאורה יש לשאול: אם יש ענין של תשובה ופשפש לאנשים באים בימים, מה מקום לדרישה מעין זו אצל צעירים, אשר דומה שאין להם עוד איזה שהוא עוון כבד, אשר כל עבירותיהם קלות ערך? תשובה על זה הננו יכולים למצוא בתורה בפרשת בן סורר ומורה, שכל עונשו - שהוא מהחמורים שבתורה - אינו אלא על שם סופו. ולכאורה הרי בחירה חופשית ניתנה, והרי יכול הוא שלא לעשות [עבירות נוספות], ולכאורה מכל מקום ספק יהא, וספק נפשות להקל, ובפיקוח נפש לא הלכו אף אחר הרוב! ואם כן צריך לומר שאין כאן אף ספק, אף [לא] ספק ספיקא. **כי ענין הבחירה כבר נגמר עם הצעד הראשון, מאז אין כבר בחירה, מאז כבר פועל ההכרח.** מעכשיו יש כבר אפשרות מתמטית של חשבון מדויק: היום כך ומחר כך, עד שעומד ומלסטם את הבריות. כי העבירה האחת מטמטמת ומכשירה לשנייה וכן השלישית וכו' עד גמירא. ואם כן לְדַבֵּר על תשובה הרי דוקא יש מקום אצל צבור צעיר, אשר עומד עדיין בראשית צעדיו, אשר הוא עומד עוד בנקודה הראשונה של פרשת הדרכים, וכאן יש צורך להזהיר, לדעת את אשר ניתן ברגע זה להרויח ולאבד".

הגר"ש ישראלי מבאר, שהשיעור המיוחד שאנו לומדים בפרשייה זו, הוא את החשיבות לכוון נכון דווקא את הדור הצעיר. כאשר הצעיר 'מכוון מטרה' בצורה נכונה – יש לקוות שגם ימשיך כך. אך אם הצעיר 'איבד כיוון' – כבר לא יהיה קשה להבין לאן הוא עוד יגיע.

בעיין ברמב"ם¹⁰ אנו לומדים שבפועל האפשרות לקיים דין של בן סורר ומורה, היא רחוקה מאד:

"אינו חייב סקילה עד שיגנוב משל אביו ויקנה בשר בזול ויין בזול, ויאכל וישתה חוץ מרשות אביו בחבורה שכולן ריקנין פחותין, ויאכל הבשר חי ואינו חי, בָּשָׁל ואינו בָּשָׁל, כדרך שהגנבים אוכלים. וישתה היין מזוג ואינו מזוג כדרך שהגרגרנים שותים. והוא שיאכל משקל חמשים דינר מבשר זה במלוגמא [לעיסה] אחת [כלומר: ברצף, ללא הפסקה], וישתה חצי לוג מיין זה בבת אחת. גנב משל אביו ואכל אכילה זו ברשות אביו, או שגנב משל אחרים ואכל אכילה זו המכוערת בין ברשות אביו בין ברשות אחרים - הרי זה פטור. וכן אם גנב משל אביו ואכל אכילה מכוערת כזו המכוערת ברשות אחרים והיתה אכילת מצוה אפילו מדבריהם או אכילת עבירה אפילו מדבריהם – פטור".